

ЛЕКЦІЯ № 2
МЕТОДОЛОГІЯ І
МЕТОДИ
СОЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ

ПЛАН

1. Методологічні проблеми в соціальній психології. Специфіка наукового дослідження в соціальній психології.
2. Методи соціально-психологічного дослідження.
 - 2.1 Основні (спостереження, експеримент, методи соціометрії і референтометрії).
 - 2.2. Додаткові (опитування, тестування, контент-аналіз, метод вивчення документів, метод групової оцінки особистості, метод «case study»).

1. Методологічні проблеми в соціальній психології. Специфіка наукового дослідження в соціальній психології

Психологія використовує методологічні принципи одночасно двох різних дисциплін: психології і соціології. Спостерігається „накладення” двох рядів закономірностей: суспільного розвитку і розвитку психіки людини.

Терміном „методологія” позначається три рівні наукового підходу:

1 – загальна методологія – загальний філософський підхід, загальний спосіб пізнання, який використовується дослідником;

2 – спеціальна методологія – сукупність методологічних принципів, які застосовуються в певній галузі знань;

3 – методологія – як сукупність конкретних прийомів дослідження, яка деколи ділиться на метод (стратегію дослідження) і методику (способи фіксації емпіричних даних, які деколи називаються технікою дослідження).

Риси наукового дослідження

- має справу з конкретними об'єктами дослідження, з об'ємом емпіричних даних, які можна зібрати особами, що є в розпорядженні науки;
- в ньому диференційовано розв'язуються емпіричні, логічні, теоретичні і пізнавальні задачі;
- чітке розмежування між встановленими фактами і гіпотетичними припущеннями;
- його мета – не тільки пояснення фактів і процесів, але й їх передбачення.

Відповідно до гіпотези формулюються залежні та незалежні змінні.

- ◎ **Незалежні змінні** – конкретні ситуації, спеціально організовані дослідником.
- ◎ **Залежні змінні** – зміни, які очікуються.
Наприклад, залежність між рівнем етнічної самоідентифікації, (незалежна змінна) та рівнем самоактуалізації (залежна змінна).

Вибірка – вибіркова сукупність індивідів – „генеральна сукупність” (те, що має вивчатися).

„Вибіркова сукупність” – те, що реально досліджується (вибірка повинна бути репрезентативною (представницькою)).

Щоб вибірка була репрезентативною, не обов'язково повинна бути велика кількість піддослідних.

Одержана інформація повинна відповідати

- ❖ **точності** (залежить від чутливості використаних методик до вимірювання досліджуваних якостей);
- ❖ **обґрунтованості** (валідності) – придатності методу дослідження вимірювати саме ті якості, які вивчаються;
- ❖ **надійності інформації** (вірогідності) – стабільність результатів при повторних експериментах.

Специфіка наукового дослідження в соціальній психології

● Проблема емпіричних даних.

Даними в соціальній психології можуть бути **дані про відкриту поведінку індивідів у групі**; дані, що характеризують свідомість цих індивідів; психологічні характеристики самої групи (так, біхевіоризм досліджує лише вияви поведінки, когнітивізм вивчає образи, цінності, установки).

За об'ємом даних види досліджень бувають:

- **кореляційні** (базуються на великій кількості даних, серед яких встановлюються різноманітні кореляції);
- **експериментальні** (введення нових змінних і контроль за ними).

● Інтеграція даних в принципи, побудова гіпотез і теорій.

Найважливіша ланка в соціально-психологічному дослідженні – формулювання **гіпотези** (без грамотної гіпотези накопичення емпіричного матеріалу не є цінністю і не сприяє побудові прогнозів соціальної поведінки).

● Можливість перевірки гіпотези і побудова на цій базі обґрунтованих передбачень.

В соціальній психології особлива увага звертається на **якісні методи дослідження**, які не передбачають застосування статистичних процедур, стандартизації даних, використовуються для максимального опису об'єкта дослідження, розкриття причинно-наслідкових зв'язків (наприклад, **дослідження окремого випадку – case study**).

Особливої популярності набув метод **фокус – груп**. Якісні методи застосовуються в соціальній психології тому, що використання експериментальних точних методик, які піддаються верифікації (перевірці), в цій науці не завжди можливе.

Якість соціально-психологічної інформації залежить від таких факторів

- ❖ **репрезентативність;**
- ❖ **надійність (обґрунтованість (валідність), стійкість, точність);**
- ❖ **співвідношення об'єктивного і суб'єктивного.**

2. **Методи соціально-психологічного дослідження.**

2.1 **Основні (спостереження, експеримент, методи соціометрії і референтометрії).**

Методи:

1 - методи дослідження;

2 - методи впливу.

Методи дослідження:

- методи збору інформації,
- методи обробки інформації.

Методи збору інформації:

- ✓ спостереження;
- ✓ вивчення документів (контент-аналіз);
- ✓ опитування (анкета, інтерв'ю);
- ✓ тести (соціометрія):
- ✓ експеримент (лабораторний, природний).

Спостереження – один із якісних методів (збір даних про відкриту поведінку).

Риси:

- **структурування** даних спостереження (Що спостерігати? Як фіксувати результати?);
- **часовий інтервал** (достатній для фіксації елементів спостереження).

Цінним є **включене спостереження** (інкогніто).

Спостереження дає змогу отримати цікаві дані про людину, манери її поведінки, характер взаємовідносин, особливості спілкування.

Необхідно вибрати **одиниці спостереження** (аплодисменти, кількість запитань, сміх, вихід із залу).

Варіантом спостереження є **опис значущих ситуацій**.

Серед **недоліків** спостереження виділяють:

- вплив **суб'єктивного чинника**;
- **обмеженість** сфери застосування;
- **фактор часу**.

Експеримент - організована дослідником взаємодія між респондентом або групою піддослідних і **експериментальною ситуацією** з метою встановлення закономірностей цієї взаємодії та змінних, від яких вона залежить.

Особливості експерименту.

- особливості **експериментальних умов**;
- **точність** реєстрації;
- **зв'язок з теорією**.

Етапи самого експерименту:

- **теоретичний** (постановка проблеми);
- **методичний** (розробляється методика);
- **експериментальний** (збір даних);
- **аналітичний** (кількісний аналіз та інтерпретація).

Види експерименту: **природний, лабораторний.**

Вимогою під час проведення експерименту є виокремлення **експериментальної і контрольної груп.**

2.2. Додаткові методи (опитування, тестування, контент-аналіз, метод вивчення документів, метод групової оцінки особистості, метод «case study»).

Опитування – самозвіт піддослідних: **анкета, інтерв'ю** (спостерігається взаємовплив – відкритий, закритий).

Найскладніше – конструювання опитувальника. Є вимоги до **логіки побудови опитувальника** (порядок питань, групування в певні блоки).

Види опитування:

- 1) групове, індивідуальне;
- 2) очне, заочне;
- 3) усне, письмове.

Інтерв'ю:

- **стандартизоване** (питання однакові для всіх);
- **нестандартизоване** (формулювання і порядок питань змінюється).

Тестування не є специфічним методом соціально-психологічного дослідження.

Застосовується тестування для:

1) вимірювання соціально-психологічних особливостей груп, міри прояву групових феноменів;

2) диференціації груп на підставі їхніх соціально-психологічних характеристик.

Найпоширенішими є особистісні тести (застосування в розділі соціальної психології - психології особистості).

Вивчення документів – вивчаються результати людської діяльності.

Складність: документ інтерпретує суб'єкт із притаманними йому індивідуальними психологічними особливостями. **Різновидом** вивчення документів є „контент-аналіз” („аналіз змісту”) – в тексті виділяються спеціальні структурні „одиниці” і підраховується частота їх повторень (дослідження розуміння смислу життя студентам).

Документи:

а) за способом фіксації (письмові, друковані);

б) за мірою персоніфікації:

- особисті (листи);

- безособові (преса, дані статистики) залежно від статусу.